

BARN OCH UNGDOMARS LIVSMÖJLIGHETER TRE TVÄRVETENSKAPLIGA PROJEKT

Intervju: Sara Michaëlsson och Magnus Haglund
Text: Sara Michaëlsson · Fotograf: Peter Claesson

Sverige har under de senaste decennierna genomgått stora strukturella förändringar och präglas i dag av en långt större social och kulturell mångfald än tidigare, men också av vidgade klyftor mellan olika grupper inom samhället.

Att aktivt motverka de individuella skillnader i utvecklingsmöjligheter som följer med en ökad segregation är sedan länge en fråga av hög angelägenhetsgrad för Sten A Olssons Stiftelse för Forskning och Kultur. För att öka kunskaperna inom detta område och bidra till möjliga förändringar utlystes under 2019 medel för ett antal större mångdisciplinära och tvärvetenskapliga forskningsprojekt, med särskild inriktning på barns och ungdomars livsvillkor.

Fr v, Jan-Eric Gustafsson, stående, Ove Sernhede och Ann Frisén, sittande.

STEN A OLSSONS STIFTELSE FÖR FORSKNING OCH KULTUR

BARN OCH UNGDOMARS LIVSMÖJLIGHETER

DE TRE PROJEKT SOM VALTS ut, och som från och med 2020 beviljats ett sammanlagt stöd om 42 miljoner kronor, är:

1) *Skola, lärande och psykisk hälsa: Påverkansfaktorer, konsekvenser och prevention av skolmisslyckande*, som leds av Jan-Eric Gustafsson, professor vid institutionen för pedagogik och specialpedagogik vid Göteborgs universitet.

2) *Forskningsprogram om etnisk identitet – Unga människors livsmöjligheter och hur de kan förbättras*, ett projekt som leds av Ann Frisé, professor vid psykologiska institutionen vid Göteborgs universitet.

3) *Mellan resignation och framtidstro: Ett mångvetenskapligt forskningsprogram om utbildningsvägar och lärande bland unga i »utsatta« stadsdelar*. Programmet leds av Ove Sernhede, professor vid institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande vid Göteborgs universitet.

Vad knyter de olika projekten samman och vad skiljer dem åt? Vilka möjliga synergieffekter kan tänkas uppstå under de 3 till 5 år forskningssatsningarna förväntas pågå? Samtliga projekt bygger på en kombination av kortare och mer långsiktiga studier och har genomgående en tvärvetenskaplig profil. På grund av coronopandemin och de restriktioner den fört med sig har vissa moment fått flyttas fram och projekten befinner sig fortfarande i ett initialskede.

När vi, mot slutet av augusti, träffar initiativtagarna och de ledande representanterna för forskningssatsningarna är ännu mycket oklart vad gäller möjligheterna till mer fältmässiga studier under den kommande hösten. Vi har bestämt träff i Gegerfeltska villan, som numera disponeras av Göteborgs universitet och ligger ett stenkast från pedagogiska institutionen. De rymliga 1800-talssalarna gör det möjligt att ses och samtidigt hålla nödvändiga avstånd.

Om vi börjar med dig Jan-Eric Gustafsson, hur skulle du kort presentera ert forskningsområde?

– Det är ett tvärvetenskapligt projekt där vi täcker in områdena utbildning, folkhälsa, psykologi, sociologi och socialt arbete, säger Jan-Eric Gustafsson. Den empiriska forskningen använder data från tre källor: En befolkningsdatabas som är registerbaserad, en kohortsekventiell databas med tio olika födelsekohorter, det vill säga personer födda under samma kalenderår, och en experimentell studie i förskolan, inriktad på förebyggande av lässvårigheter.

Man kan säga att ert forskningsprojekt är kvantitativt och statistikbaserat?

– Ja, vi använder statistisk information och data från de olika källorna för att få svar på de forskningsfrågor vi ställer. Den största databasen innehåller fyra miljoner individer och den minsta 364. Åldersspannet är också stort – från förskoleåldern och uppåt. Det behövs mycket data och information om individer för att kunna studera förändringar över tid, och inte minst för att kunna se hur de förändringarna samvarierar med andra förändringar, till exempel i skolsystemet. För att ta ett aktuellt exempel, 2011 infördes betyg i årskurs sex. Man kan tänka sig att en sådan förändring har konsekvenser för barns förhållningssätt, tillvaro och välmående i skolans värld. Då har vi möjlighet att jämföra med föregående år, som inte fick betyg.

Era studier bygger delvis vidare på existerande forskning. Men så är det inte i det projekt du leder, Ann Frisé, eller hur?

– Nej, det stämmer, säger Ann Frisé. Det är ett helt nytt projekt där vi söker svar utifrån frågeställningar som inte tidigare formulerats eller beforskats. Ämnet för vår forskning är etnisk identitet. Vad den betyder för unga med olika bakgrund och hur den utvecklas. Vi använder oss av flera olika angreppssätt och metoder och arbetar utifrån ett mångdisciplinärt perspektiv. Huvudsyftet är att öka förståelsen för och kunskaperna om hur etnisk

Ann Frisé

identitet utvecklas inom olika grupper. Förhoppningen är att de insikterna i förlängningen kan bli praktiskt tillämpbara verktyg och bidra till att unga, med eller utan invandrarbakgrund, lättare kan hantera de utmaningar de möter, både på ett individuellt och ett mellanmänniskt plan.

Kan du konkretisera litet mer och beskriva hur ni kommer att gå tillväga?

– Programmet omfattar två explorativa studier med olika fokusgrupper, en interventionsstudie i klassrumsmiljö med syfte att öka förståelsen för vad som konstituerar ens egen och andras etniska

identitet, och även belysa de historiska perspektiven. Dessutom arbetar vi med en longitudinell studie där vi med tre olika mät- punkter undersöker den viktiga fasen mellan sista året i gymna- siet och tiden omedelbart efter. Både interventionsstudien, som kommer att göras med elever i årkurs 8, och studien av hur etnisk identitet uppfattas och förändras i övergången mellan skolslutet och tiden efter gymnasiet, är helt outforskad mark.

Hur stort underlag arbetar ni med?

– Jag har inte den exakta siffran i huvudet, men i den longitudi- nella studien rör sig om cirka 200 personer. Själva interventions- studien kommer i ett senare stadium och görs i 20 olika klasser i årskurs 8. Det vi kommer att börja med, förhoppningsvis nu i höst, är studier av mer explorativ karaktär. I det projektet har vi engagerat såväl elever som lärarstudenter, för att få med deras erfarenheter av hur frågor kring etnisk identitet tas upp och be- handlas under utbildningen. Det är första gången den typen av undersökning genomförs i Sverige.

Lärandeprocesser av olika slag tycks verkligen vara en gemensam nämnare mellan era olika projekt. I det forskningsprogram du ansvarar för, Ove Sernhede, är alternativa och parallella utbildningsvägar något av en huvudfråga, inte sant?

– Precis som Jan-Eric Gustafsson påpekar finns det många be- röringspunkter mellan våra projekt, säger Ove Sernhede. Vårt forskningsprogram består av tre kvalitativt inriktade studier som har som övergripande syfte att undersöka och öka kunskaperna om pedagogiska processer och ungas lärande i utsatta stadsdelar. Det svenska skolsystemet har, framförallt från 1990-talet och framåt, utvecklats mot en allt mindre likvärdighet. Klyftan mel- lan skolorna i innerstadsområdena och dem inom de mest utsatta förorterna blir allt större. Jag tror att en stor del av förklaringen

Jan-Eric Gustafsson

till de senaste årens sjunkande resultat i Pisa-mätningarna kan sökas här. En ökande andel elever från de mest utsatta områdena lämnar skolan utan betyg, eller med mycket dåliga resultat. Samtidigt finns det lokala motrörelser i form av parallella och alternativa utbildningsvägar. Här finns starka positiva krafter som inte fångas upp och tas tillvara av det existerande skolsystemet. De tre delprojekten – 1) »Obehöriga äga ej tillträde«, 2) »Kultur och informellt lärande som en andra chans«, och 3) »Lokal samverkan och lärandets villkor« – belyser alla olika aspekter av den samtida förortsutvecklingen. För att kunna bryta de negativa mönster som

finns, krävs en förståelse av helheten, en mobilisering av de positiva sociala strukturer och de gemensamma sammanhang som existerar, inte minst inom olika kreativa och skapande verksamheter. Jag har arbetat länge i bland annat Hammarkullen och intresserat mig för hiphopkulturens framväxt. Det vi försöker att kartlägga nu är hur det informella lärandet sker, hur kunskaperna förmedlas och förs vidare. Det har vi inte riktigt fokuserat på tidigare.

– I ert forskningsprogram arbetar ni med de allra mest utsatta och marginaliserade grupperna, säger Jan-Eric Gustafsson. Tror du att det finns mer generella mönster, mer allmänna mekanismer och slutsatser som skulle vara applicerbara även i andra delar av samhället, utanför storstädernas förortsområden? Vi kan se en ökad segregation rent generellt, både vad gäller boende och skola, även på mindre orter, som till exempel Falköping.

– Ja, mönstren är säkert generella, säger Ove Sernhede. När jag träffar kollegor från Stockholm eller Malmö som forskar inom samma ämnesområde är bilden liknande. Men det är klart att det inte blir riktigt samma densitet på mindre orter, det blir inte samma underlag för sociala grupperingar.

Finns det något som är specifikt utmärkande för Göteborg i det här avseendet, eller ser du liknande strukturer i andra storstadsregioner.

– Jag skulle säga att tendensen är densamma, säger Ove Sernhede. Skillnaden vad gäller Göteborg är i så fall av rent geografisk art. Här är förorterna i högre grad avskilda från resten av staden och ligger långt bort från centrum. I Malmö är bilden en annan och i Stockholm är variationen större – områden av olika karaktär ligger tätt intill varandra. På turistkartorna över Göteborg finns Angered inte ens med.

När vi lyssnar på er och hur ni beskriver era projekt går det att urskilja flera gemensamma utgångspunkter. En av de väsentligaste tycks

Ove Sernhede

vara att lyssna och ta tillvara på vad barnen och ungdomarna själva säger, hur de uppfattar sin situation. Att vara lyhörd för de specifika förutsättningarna och fånga upp den kunskap som finns, även utanför de officiella systemen. Hur ser ni på de möjliga synergieffekterna mellan era respektive studier?

– Något av det mest stimulerande och positiva är att se hur det finns en sådan stark komplementaritet mellan våra projekt, säger Jan-Eric Gustafsson. Jag kan verkligen se hur vår kvantitativa forskning och de data vi samlar in får liv och materialiseras i mötet med de andras metoder och forskningsrön.

– Utgångspunkten för att förstå de generella sammanhangen har i hög grad varit den kvantitativa forskning som Jan-Eric Gustafsson varit ledande inom sedan lång tid tillbaka, säger Ove Sernhede. Numera finns, positivt nog, inte en motsättning mellan kvantitativ och kvalitativ forskning, vilket tidigare var fallet.

Det låter nästan som om ni, mot slutet av era projekt, borde samlas och göra någon form av gemensam dokumentation.

– Ja, säger Ann Frisé. Hela den här satsningen från Stenastiftelsens sida är oerhört värdefull. Det är det i särklass största stödet till den här typen av forskning i Göteborg någonsin. Det finns också, på ett mycket ovanligt vis, en uppmuntran till samarbete. Jag har åtminstone aldrig tidigare varit med om att en forskningsfinansiär aktivt intresserar sig för synergieffekter. Hela utlysningstexten var formulerad på ett vis som öppnade för ett utbyte mellan olika discipliner. Det är glädjande, i synnerhet som det allra viktigaste i slutändan är att de resultat vi så småningom kan redovisa kan komma till nytta och omsättas i praktiken. Fortsättning följer, med andra ord!